

II h
784

DE
I A N I T E M P L O

A ROMANIS ALIQVOTIES CLAVSO
NON CLAVSO

A
C O N S T A N T I O
ROMANORVM IMPERATORE

COM M E N T A T I O

QVA

ORATIONEM EVCHARISTICAM

DE PACE

QVIBVSDAM ANIMORVM CORRVPTELIS
ADITVM PRAECLVDENTE

IVSSV MAGNIFICI SENATVS

IN

AVDITORIO CATHARINIANO

A. D. XVIII. MAII ANNI PACIFERI MDCCLXIII

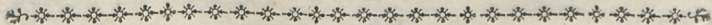
SOLENNI RITV HABENDAM

AVDITVRIS INDICIT

IOHANNES DANIEL OVERBECK

GYMN. LVBECK. RECTOR

SOCIETAT. TEVTON. GOETTINGENSIS ET IENENS.
COLLEGA HONORARIVS.

LVBECAE.

IS IOH. NICOL. GREENII

MAGN. SENAT. TYPOGR.

DE
LA M T B P L O

A HONORIS ANTIQVVS CLASS
NON CLASSO

C O N S T A N T I O

C O M M U N I T A T O

O R A T I O N E M I N C H A R I S T I C A M

I N B A C H

Q U I N T E S I M A A N N I V E R S A R I E

I V S S E T M A G I S T R I C I S E N A T V S

A U G U S T I N O G A T H A R I A N O

A B E T H E L I A M A N N O C O N S E C R A T O

I O H A N N E S D A N I E L O V E R D I C K

D O C T O R I S P U B L I C I S

R E C T O R I S A C A D E M I A E S C H E R I A N A E

Q U I N T E S I M A A N N I V E R S A R I E

L U T H E R A

I N T E R I O N I C O L O G I C A M

A N N O M D C C L X V I I I

§. I.

pace parta Romanos, hoc est, quatenus quoque tempore extendissent imperii limites, gentibus quibusque vel vi et armis, vel foedere ic̄to pacatis, illud in more positum habuisse, vt clauderent Romae Iani templum, quum notum fere sit vnicuique, tamen ritus ipse quae fata habuerit, videmus, quam non fit vulgo satis perspectum. De quo ita PLVTARCHVS (*): ὁ γὰρ Ἴανὸς (sic enim ibi legitur. Alii scribunt Ἴανός) ἐν τοῖς παλαιοῖς πάντῳ, εἴτε δαίμων, εἴτε βασιλεὺς γενόμενος, πολιτικὸς καὶ κοινωνικὸς, ἐκ τῆς θηριώδους καὶ ἀγρίας λέγεται μεταβαλεῖν τὴν διαίταν. Καὶ διὰ τῆτο πλάττασιν αὐτὸν ἀμφιπρόσωπον, ὡς ἐτέραν ἐξ ἐτέρας τῶ βίῳ περιποιήσαντα τὴν μορφὴν καὶ διάθεσιν. Ἔστι δὲ αὐτῶ καὶ νεῶς ἐν Ῥώμῃ διδύχος, ὃν πολέμῳ πύλην καλεῖσι. Νομίζεται γὰρ ἀνεῶχθαι μὲν αὐτὸν, ὅταν ἦ πόλεμος, κεκλεισθαι δὲ, εἰρήνης γενομένης. Nam Ianus inter antiquissimos Italorum vel iures vel reges, vitae ciuili dedit operam humanaeque societati,

a 2

feros-

(* in Numa p. 72. f. edit. Francof. 1620. fol.

ferosque et agrestes dicitur aboluisse hominum mores. Itaque
 fingunt eum bifrontem, ut qui novam pro veteri hominibus de-
 derit quasi faciem et formam. Estque eius delubrum Romae
 duabus foribus patens, quam belli portam appellant, quia mos
 viget, ut aperiatur illud belli tempore, claudatur vero pace
 parata. MACROBIUS vero (2): Patulcium, inquit, et Clu-
 sium (3) (Ianum inuocamus), quia bello caulae eius patent, pace
 clauduntur. Huius autem rei haec causa narratur. Quum bello
 Sabino, quod virginum raptarum gratia commissum est, Romani
 portam, quae sub radicibus collis Viminalis erat, quae postea
 ex euentu Ianualis vocata est, claudere festinarent, quia in ipsam
 hostes ruebant; postquam est clausa, mox sponte patefacta est. (4)
 Quumque iterum ac tertio idem contigisset, armati plurimi pro
 limine, quia claudere nequibant, custodes steterunt. Quumque
 ex alia parte acerrimo praelio certaretur, subito fama pertulit,
 fusos a Tatius (Sabinorum rege) nostros. Quam ob causam
 Romani, qui aditum tuebantur, territi profugerunt. Quumque
 Sabini per portam patentem irrupturi essent, fertur ex aede
 Iani per hanc portam magnam vim torrentium undis scatentibus
 erupisse,

(2) Saturnal. Lib. I. cap. 9.

(3) Pro Clusio vocatur alias etiam Clusius, ut in illo OVIDII Fast. Lib. I.
 v. 125. sq.

Nomina ridebis: modo namque Patulcius idem;
 Et modo sacrificio Clusius ore vocor.

(4) Vi Iunonis id factum esse, quae succensebat genti Romanae, idem OVI-
 DIUS tradit ibid. v. 271 f.

Et iam contrigerant portam, Saturnia cuius
 Demserat oppositas inuidiosa seras.

erupisse, multasque per duellum cateruas aut vexillas feruenti
aut deuoratas rapida voragine deperiisse. Ea re placitum, ut
belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto deo, fores re-
serarentur.

§. II.

Haec illi. Nos vero ex vtriusque verbis auctoris prin-
cipio quatuor ista animaduertimus. Primo, Ianum illum,
sive Iar fuerit, sive rex bene meritus, a superstitiona gente
cultum esse; ut deum. Quod quidem satis etiam aliunde
constat (5). Deinde, templum illius Romae positum memo-
rari, non a Iar (6). Tum, siue patuerint templi illius portae,
siue

(5) Maiorum gentium deos, quotquot Romani coluerunt, diuisos fuisse docet
AVGUSTINVS de ciuit. DEL. V. c. 13. in consentes et selectos. Con-
sententes, quos Iupiter credebatur adhibere in consilium, nominantur ab EN-
NIO in versiculis notissimis, quos seruauit APULEIVS de deo Socratis:

Iuno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo,
Selecti erant octo: Ianus, Saturnus, Genius, Sol, Orcus, Liber, Tellus, Luna.

(6) Positum erat inter duo fora medium. OVID. Fast. I. v. 257. f. i.
Quum tot sine Iani, cur stas sacraus in vno, in vno
Hic, ubi iuncta foris, templa duobus habes?

Quorum fororum alterum piscatorium fuisse, siue transitorium, alterum
boarium, videtur ALEXANDER ab ALEXANDRO credidisse *genial. diar.*
Lib. II. c. 12. Attamen *Lib. I. c. 14. ad infimum*, ait, *Argileti, medium*
circa forum contra Capitolium Iani templum stetit, idque deinde ad for-
um transitorium translatum. Immo aliud quoque ad forum olitorium
fuisse conspiciunt. Sane multa fuisse Romae Iani delubra, quum
ex OVIDII versibus, quos attulimus, videtur intelligi posse, tum
ex illis LIVII verbis, de quibus mox dicemus. Caeterum de situ
templi et forma PROCOPIVS *Lib. I. de bello Gothico* ita apud IOSEPHVM

CASTA-

sive clausae fuerint, vtrumque superstizioso ritu factum fuisse et in DEVM, verum bellatorem pacisque solum auctorem, iniurio. Denique, quas causas rei venditauerint Romani, vanas fuisse nec cuiquam sano homini, nedum Christiano, credibiles aut probabiles (7). Quod quidem ob ea, quae suo loco dicentur, iam nunc annotasse sufficiat.

S. III.

Templi illius conditor Numa fuisse, Romanorum regum secundus, a nonnullis perhibetur (8). Quod tamen nec videtur e PLVTARCHI verbis consequi, et cum his, quae MACROBIVS tradit, aperte pugnat. Ille enim: *Esse Romae, delu-*

CASTALTONEM in opusculo de templo pacis Thef. Antiq. Rom. GRAEV. Tom. IV. p. 1854. interprete NIC. MARIA MODAFARO: *Templum in foro ante Curiam occurrit progressu parumper a tribus FATIS. Sic enim Romanis Parcas appellare mos fuit. Templum vero totum aeneum quadrangularis figurae tantae magnitudinis, quanta ad Iani statuam regendam satis sit. Est quoque aenea, non minor cubitis quinque, hoc est, palmis septem cum dimidio, ipsa statua. Caetera quidem homini similis. Sed bifronti est capite et facierum altera ad orientem, altera ad occidentem solem vertitur. Et utriusque aeneae portae respondent, quas pacis tempore rebusque prosperis ocludere veteres Romani consueverunt; quum vero bello premerentur, aperire.*

(7) Etiam illae causae absurdae sunt, quas Ianum ipsum afferentem inducit idem OVIDIVS Fast. I. v. 279. ff.

Ve populo reditus pateant ad bella profecto,

Tota patet demta ianua nostra sera.

Pace fores obdo; ne qua discedere possit.

(8) Ipse antiquitatum Romanarum promus condus, CHRISTOPHOR. CELLARIVS in suo compendio id narrat p. 45. edit. WALCH.

delubrum Iani, dum in vita Numae perhibet, ideo non affirmat, a Numa conditum esse. Hic vero diserte, iam illo ipso tempore, ait, quo Tatius gesserit bellum cum Romanis, hoc est Romuli aetate, adeoque ante Numam, Romae fuisse aedem Iani. Ac LIVII auctoritate si standum est, modo recte verba illius intelligantur, nihil habent, ex quo praesidium huic sententiae petatur. Ita ille (9): *Mitigandum, inquit, ferocem populum armorum desuetudine ratus (Numa), Ianum ad infimum Argiletum, indicem pacis bellique fecit; apertus ut in armis esse civitatem; clausus pacatos circa omnes populos, significaret.* Non hoc ait: Condidit Numa templum Iani, sed: Ianum illum, qui erat Romae, immo, ex multis delubris Iani illud, quod situm erat prope Palatium ad infimum Argiletum, (siue ab argilla locum siue ab Argo dictum) quodque antea nondum aut pacem significauerat, aut bellum; Ianum igitur illum indicem pacis bellique fecit. Haec qui possunt conditum a Numa Iani templum indicare? Facilius illud locum habere crediderim, quod *alii dicunt*, apud SERVIVM (10), *Tatium et Romulum facto foedere hoc templum aedificasse, unde, ut addit SERVIVS, et Ianus ipse duas facies habet, quasi ut ostendat duorum regum coitionem.* Non igitur verum est, conditum esse a Numa Iani templum.

§. IIII.

(9) Histor. Roman. Lib. I. cap. 19.

(10) Ad VIRGIL. Aeneid. I. v. 295. pag. 190. Conf. ad Aeneid. XII. v. 198.

Sed tamen clausum ab illo primum fuisse, nemo negat. Quamquam enim nec LIVIUS illud nec PLYTARCHVS palam confirmat, tamen ea narrat vterque de Numa, quae statim eo pertinere videantur. In primis PLYTARCHVS: Ἀλλ' ἐπὶ γε τῆς Νουμᾶ βασιλείας ἑδεμίαν ἡμέραν ἀνεωγμένος ὤφθη, τρία δὲ καὶ τεσσαράκοντα ἔτη συνεχῶς ἔμεινε κεκλεισμένος. At Numa regnante ne uno quidem die hoc templum patere visum est, sed per tres et quadraginta annos perpetuo mansit occlusum⁽¹¹⁾. Rex ergo ille Ianum quum primum pacis indicem fecisset, profecto ante illum nemo potuit hoc delubrum pacis causa claudere. Sequitur, ut id ipse initio sui regni fecisse videatur, quia, clausum per omne ipsius regnum fuisse, refert PLYTARCHVS. Qui idem difficile fuisse merito decernit apud Romanos, ut semel Ianus et ad breue tempus clauderetur, causam vero adiungit eam, quae non possit, nisi postremis Romanae magnitudinis temporibus, valuisse: Ἀεὶ τινι συνητημένης πολέμου τῆς ἡγεμονίας διὰ μέγεθος, τοῖς κύκλω περιεχυμένοις γένεσι βαρβάρους ἀντερείδουσης, quia semper implicatum bello imperium est ob magnitudinem suam, semperque iis, quibus undique circumfunditur, gentibus barbaris aduersatur⁽¹²⁾. Nam Romanos, constat, ab ipsis rerum suarum primordiis fuisse bellicosiores et vel in mediocri fortuna, quinimmo in ipsa primorum temporum inopia, finitimis gentibus inuisos, quibus idcirco raro admodum euenerit, ut ab omni armorum strepitu conquiescerent. Immane bellicae ciuitatis argumentum (sic enim parum abest, quin

⁽¹¹⁾ In Numa pag. 77.

⁽¹²⁾ Ibid.

quin cum PATERCVLO⁽¹³⁾ exclamem), quod semel sub regibus, iterum Tito Manlio consule, tertio Augusto principe, certae pacis argumentum, Ianus geminus clausus, dedit! Atque hanc ob causam videmus tantae gratulationis rem fuisse Romanis, si id aliquando contingeret. Ita LIVIVS⁽¹⁴⁾: *Bis deinde (Ianus) post Numae regnum clausus fuit. Semel Tito Manlio Consule, post Punicum primum perfectum bellum. Iterum, quod nostrae aetati dii dederunt, ut videremus, post bellum Actiacum, ab Imperatore Caesare Augusto, pace terra marique parta.* Ita SVETONIVS⁽¹⁵⁾ *Ianum Quirinum (Octavius Augustus) semel atque iterum a condita vrbe memoriam ante suam clausum in multo brevioris temporis spatio terra marique pace parta ter clausit.* Ter posui, non tertium, quia veram illam lectionem esse vener. ERNESTI ad hunc locum animaduertit, a nemine posse hodie dubitari. Ita denique FLORVS⁽¹⁶⁾: *Aufusque tandem Caesar Augustus septingentesimo ab vrbe condita anno Ianum Geminum cludere, bis ante se clusum, sub Numa rege et victa primum Carthagine.*

S. V.

Quantumuis autem raro contigerit, ut id templum clauderetur, tamen hoc, ut bis euenit, quod vidimus, ante Augustum, ita ter, sicut recte apud SVETONIVM legi modo dicebam, ab illo ipso factum est. Qua de re nunc paullo amplius dicemus, auctore in primis illo, quem S. AVGVSTINVS ad scribendum incitavit, PAVLO OROSIO, presbytero Hispanensi, Saeculi V. scriptore plane utili, quod de illo candidum est

⁽¹³⁾ Hist. Rom. Lib. II. c. 38.
⁽¹⁵⁾ in Octau. Caes. Augusto c. 22.

⁽¹⁴⁾ Hist. Rom. Lib. I. c. 10.
⁽¹⁶⁾ Rer. Romanar. Lib. IV. c. 12.

est VOSSII iudicium ⁽¹⁷⁾, etiamsi, vt addit idem, *scriptores Graecos non legerit, immo Graecarum litterarum expertus fuerit, in temporibus etiam crebro fallatur.* Qui primum ita ad annum ab vrbe condita 725. quo anno ipse Augustus quintum & Sextus Apuleius, quem perperam OROSIVS Lucium dicit, consules fuerunt ⁽¹⁸⁾: *Caesar, inquit, victor ab oriente rediens octavo Iduum Ianuarias urbem triplici triumpho ingressus est. Ac tum primum ipse Iani portas, sopitis omnibus finitisque bellis civilibus, clausit.* Dixerat autem proximo capite de bello Aetiaco contra Antonium et Cleopatram. Quo finito primum ab Augusto Ianum clausum, etiam LIVIVS modo testabatur. Tres vero triumphos illos ab hoc non Ianuario mense in urbem illatos, ipsius Senatusconfulti verbis MACROBIVS confirmat ⁽¹⁹⁾, sed potius Sextili, eumque mensem hanc ipsam, vt et alias ob causas, a Caesaris nomine Augustum esse appellatum. Per quam occasionem quae huius in honorem decreta a S. P. Q. R. erant, postquam recensuit DIO CASSIVS ⁽²⁰⁾, addit illud ⁽²¹⁾: Πλείστον δ' ὁμῶς ὑπὲρ πάντα τὰ ψηφισθέντα ἐὶ ὑπερήσθη, ὅτι τὰς τε πύλας τὰς τῆς Ἰανῆ, ὡς καὶ πάντων σφίσι τῶν πολεμῶν πεπαυμένων αὐτοῖς, ἔκλεισαν, καὶ τὸ οἰάνισμα τὸ τῆς ὑγιείας ἐποίησαν. I. e. interprete GVIL. XYLANDRO: *Sed ex omnibus his decretis nullum ei maiori voluptati fuit, quam quod portae Iani ab ipsis clausae sunt, quasi omnibus bellis confectis; ac quod augurium salutis factum est* ⁽²²⁾. Deinde OROSIVS ⁽²³⁾ ad annum

⁽¹⁷⁾ de Historicis Latin. Lib. II. c. 14.

⁽¹⁸⁾ Historiar. adv. paganos Lib. VI. c. 20.

⁽¹⁹⁾ Saturnal. Lib. I. c. 12.

⁽²⁰⁾ Hist. Rom. Lib. LI. ad ann. 725. p. 523 sq. ed. STEPH.

⁽²¹⁾ p. 524.

⁽²²⁾ Quod augurium quale fuerit, quoue ritu capi solitum, ipse DIO Lib. xxxvii. p. 45. f. indicat.

⁽²³⁾ Lib. VI. cap. 21.

num ab v. c. 726. quum Augustus sextum, Marcus Agrippa iterum, consules essent, postquam aperuisse eum Iani portas atque in Hispanias cum exercitu profectum fuisse tradiderat, et quae sequuntur, tandem habet haec: *Cantabricae victoriae hunc honorem Caesar detulit, ut tunc quoque belli portas clastro cohiberi iuberet. Ita tunc secundo per Caesarem, quarto post urbem conditam clausus est Ianus.* Qua eadem de re DIO CASSIUS⁽²⁴⁾ licet ad alium annum, scilicet ab v. c. 729. Augusto nonum Marco Silano tertium consulibus, ita exponit: Ἀυγῆτος μὲν ταῦτά τε ἐν τοῖς πολέμοις ἐπέσχε, καὶ τὸ τὸ Ἰανὸν τεμένισμα ἀνοίχθαι δι' αὐτὰς, ἐπέλειπεν. *Augustus bellis ad hunc modum confectis, Iani templum, quod propter haec bella fuerat resecratum, clausit. Denique de tertium clauso ab Augusto Iano OROSIVS⁽²⁵⁾: Anno ab v. c. DCCLII. Caesar Augustus ab oriente in occidentem, a septentrione in meridiem, ac per totum oceani circulum cunctis gentibus una pace compositis, Iani portas tertio ipse tunc clausit. Quas ex eo per duodecim fere annos quietissimo semper obseratas otio, ipsa etiam rubigo consignavit; nec prius unquam, nisi sub extrema senectute Augusti, pulsatae, Atheniensium seditione et Dacorum commotione patuerunt. Clausis igitur Iani portis republicam, et quae sequuntur. Quod dum ita enarrat, quamquam nulla habet, quae quidem hodie legimus, reliquorum auctorum testimonia illud idem similiter exponentia, tamen et clausum rer Ianum ab Augusto supra vidimus a SVETONIO confirmari, et CORNELII TACITI auctoritate sese ipsum munitentem habemus OROSIVM septimi libri capite tertio, vbi de*

b 2 eadem
 (24) Lib. LIII. p. 589. (25) Lib. VI. c. 22.

eadem re ita: *Deinde, inquit, ut verbis CORNELII TACITI loquar, sene Augusto Ianus patefactus, dum apud extremos terrarum terminos nouae gentes (fortasse lites) saepe ex usu et aliquando cum damno quaeruntur, usque ad Vespasiani durauit imperium. Huc usque CORNELIVS. Ac vere ISAAC. CASABONVS* ⁽²⁶⁾, posteaquam factus est, nullam huius rei ad hunc annum urbis mentionem factam esse a DIONE, subiungit haec: *Sed meminerunt veteres alii, ex quibus sumfisse OROSIVM non dubium. CELLARIVS* vero doctissimus vir et diligentissimus ⁽²⁷⁾: *De tertium clauso (Iano) perdidimus, inquit, veterum monumenta; seruauit OROSIVS 7. c. 3. ex TACITO, sene Augusto Ianum patefactum, quum Caius ad bellum Parthicum mitteretur. Duodecim annis ante hoc clausum fuisse tradit OROSIVS 6, 23. Sed H. NORIS in Cenotaphiis Pisanis p. 197.* ⁽²⁸⁾ *probat, vix maius, quam triennii, spatium bello fuisse vacuum.* Fallitur ergo in his quoque temporibus, sicuti crebro lapsus esse a VOSSIO perhibetur, OROSIVS. Nec minus perperam videtur annum ab v. c. 752. hoc est eum, quo natus est IESVS CHRISTVS hominum saluator, posuisse, qui ex vero debuerat annum ab v. c. 731. nominare, si modo iudicanda res est ex inscriptione, quam habet GRVTERVS ⁽²⁹⁾, cuius hoc est initium: IMP. CAES. DIVI. F. AVGVSTVS. PONT. MAX. COS. XI. TRIBVNIC. POT. X. IMP. VIII. ORBE MARI. ET. TERRA. PACATO. TEMPLO. IANI. CLVSO. Constat enim, vndecimum Augusti consulatum in illum, quem

⁽²⁶⁾ ad SVETON. Aug. c. 22. ⁽²⁷⁾ Histor. Antiq. Lib. IV. extr. p. 106.

⁽²⁸⁾ Diff. II. c. 10. Opp. Tom. III. p. 309. ⁽²⁹⁾ Inscr. Ant. p. 149.

dixi, annum incidere, anni autem 752, quo natus est Christus, consules fuisse Cossium Cornelium Lentulum et Lucium Calpurnium Pisonem. Quamquam etiam in hac re defendit OROSII sui causam CASAVBONVS (30). Sed tamen ab his erroribus triumphos suos duxisse arbitror IOHANNEM MASSONVM in nobilissimo libro, quem inscripsit *Iani templum Christo nascente resecratum*. In quo nondum a me viso rem omnem dicitur ab omni dubio liberasse. Haec dixi haecenus de belli portis ter ab Augusto clausis.

§. VI.

Venio ad tempora Neronis. Cui quidnam rei est, feroci homini et crudeli, cum Iano, deo pacis? Atque hic tamen primus creditur (31) post Augusti tempora belli portas occlusisse. Qua de re ita SVETONIUS (32): *Ianum geminum clausit*

b 3

tam

(30) Vbi modo.

(31) Creditur, inquam; ut fugiam negandi quandam temeritatem, quasi fieri non potuisset, ut vel alii ex imperatoribus Nerone prioribus Augustum secutus templum illud obserauerint. Est enim debilis plerumque ratio et infirma, quae ad res negandas a scriptorum silentio ducitur. Valetque hic ex parte illud, quod vider. ERNESTI *ὁ πάλιν* ad SVETON. Neron. c. 13. de illa quaestione disputat: Semel an aliquoties Ianum Nero clausit? *Illud, inquit, certe demonstrari non posset, etiamsi nummis aut inscriptionibus tantum unum exemplum proderetur: Nam potuerunt monumenta alia intercidisse.* Et numisma quidem, in quo leguntur haec verba: IMP. NERO. CAESAR. AVG. PONT. MAX. TR. B. POT. P. P. PACE. P. R. TERRA. MARIQ. PARTA. IANVM. CLVSIT. protulit IOSEPHVS CASTALIO in opusculo *de pacis templo* Thes. Antiq. Rom. GRAEV. Tom. IV. p. 1852. It. aliud simile GVIL. du CHOUÏ Discours de la Religion des anciens Romains p. 17. (32) in Nerone c. 13. extr.

tam nullo, quam residuo bello. Id vero factum esse perhibet ISAACVS CASAVBONVS ⁽³³⁾ anno ab v. c. 811. ipso Nerone tertium et Valerio Messala consulibus. Quibus auctoribus, nescio, nisi id forte ex quibusdam faustis rebus, quas Neroni TACITVS narrat illo anno obtigisse ⁽³⁴⁾, coniecit. Quod quum is ibi ita affirmet, vt semel, non saepius, a Nerone factum esse existimare videatur, alio tamen loco ⁽³⁵⁾: *Omnino, inquit, suadere videntur TRANQVILLI verba, saepius a Nerone clausum esse Ianum.* Quam equidem viri doctissimi inconstantiam, vt et illam praestantissimi BURMANNI, quam notat vener. ERNESTI ad hunc SVETONII locum, non vtriusque ingenii vitio aut acuminis, sed verborum SVETONII, tribuendam esse censeo. Quae constituere quam difficile sit, idem ERNESTI ad hunc locum luculenter demonstrat, monetque, aliquoties clausum fuisse a Nerone Iani templum, credible fieri ipsius vanitate ea, cuius etiam alii Imperatores exempla dederint. De quibus vero dicat Imperatoribus, equidem ingenue, me nescire, fateor.

§. VII.

Tum vero a Nerone, si semel, sextum omnino clausus est Ianus, siquidem id ter aetate Augusti, bis ante Augustum, euenit. Contra ea sextum id factum a Vespasiano esse, affirmat OROSIVS ⁽³⁶⁾, eiusque Tito filio. Nec piget, verba ipsa, non modo, quae proprie huc pertinent, sed vt ea ipsa melius

⁽³³⁾ Ad SVETON. Aug. c. 22. ⁽³⁴⁾ Annal. Lib. XIII. c. 41.

⁽³⁵⁾ Animaduers. in SVETON. Neron. c. 13. p. m. 271.

⁽³⁶⁾ Lib. VII. cap. 9.

melius intelligantur, plura etiam adducere. Ita ille: *Vespasianus et Titus imperatores, magnificum agentes de Iudaeis triumphum, urbem ingressi sunt. Pulchrum et ignotum antea cunctis mortalibus inter trecentos viginti triumphos, qui a condicione urbis usque in id tempus acti erant, hoc spectaculum fuit, patrem et filium uno triumphali curru vectos, gloriosissimam ab his, qui Patrem et Filium offenderant, victoriam reportasse. Qui continuo omnibus bellis ac tumultibus domi forisque compressis, pacem totius orbis pronunciauerunt et Ianum geminum obseratis cohiberi claustris sexto demum ipsi post urbem conditam censuerunt.* Ad quae **OROSII** verba, vt et alia in eiusdem libri tertio capite his conuenientia, non dubito, **ALEXANDRVM** ab **ALEXANDRO** respicere, dum mirante **ANDREA TIRAVELLO**, doctissime in eum commentato, etiam a Tito Caesare, *euersa Hierosolyma et bellis confectis Iani templum clausum perhiberi*, memorat (37). Immo **TACITVM** quoque ipsum auctorem esse, sextum id a Vespasiano factum fuisse, **CASAVBONVS** narrat (38). Quod ego in iis, quae a **TACITO** scripta hodie continua ferie leguntur, neque inueni, nec inueniri arbitror, sed esse ex iis **TACITI** verbis petatum censeo, quae supra ex **OROSIO** adduximus. In quibus Ianus sene Augusto patefactus dicitur vsque ad Vespasiani durauisse imperium, hoc est, nisi fallor, ab Augusto vsque ad Vespasianum omnino non clausus fuisse, vt si quintum Augustus clausit, Vespasianus sextum clausisse videatur. Addit **CASAVBONVS**, quo auctore, mihi non liquet, id euenisse anno ab

V. C.

(37) Genial. dier. Lib. I. c. 14.

(38) ad **SVETON.** Aug. c. 22.

v. c. 824 ipso Vespasiano tertium et Nerua consulibus. ORO-
SIVS vero, quin et TACITVS, cur Iani a Nerone clausi ratio-
nem nullam habeat, causam afferenti eidem CASAVBONO faci-
le assentior, scilicet, *quia Nero sine vera causa clauserat.* Quod
redit ad illam, de qua modo dicebam, illius monstri vanita-
tem. Sine causa vero clausisse, atque vt alii victoriam cecine-
runt sine triumpho, ita hunc sine pace obserasse belli portas,
LIPSIVS quoque aliique docti viri videntur putauisse, qui
SVETONIVM illo loco, vbi agit de hoc Neronis facinore,
ita legendum censuerunt, vt scripsisse videretur: *Ianum gemi-
num clausit, tanquam nullo residuo bello,* atque subindicasse,
bella multa tum superfuisset, aut saltem non fuisse imperium
Romanum ab omni bello liberum.

§. VIII.

Post aetatem Vespasiani videtur Iani templum longo
tempore patuisse, quia clausi nulla fit apud auctores mentio.
Nam quod AVRELIVS VICTOR in Gordiano tertio a Marco
Antonino clausum perhibet, id in principe per omnem vitam,
vt philosopho, sic bellatore, plane locum habere nequit.
Quod ostendit hic, quem saepe dico, CASAVBONVS⁽³⁹⁾.
Nisi Marcum quoque velis accusare templi per vanitatem sine
causa clausi. Sed tamen aliquo tempore quocunque postea
clausum fuisse, etiamsi fileant scriptores, dubitare non possu-
mus, quia Saeculo post Christum natum tertio C. Vettio At-
tico et C. Asinio Praetextato Consulibus, hoc est, anno ab

V. C.

⁽³⁹⁾ In notis ad IUL. CAPITOLINI Gordianos tres p. 195, edit. Parif.
1620. fol.

v. c. 955. patefactum legimus. Ita enim IULIVS CAPITOLINVS in Gordiano tertio, postquam dixerat de terrae motu, qui Gordiano hoc imperante factus erat (⁴⁰): *Sedato terrae motu, Praetextato et Attico Coss. Gordianus, aperto Iano gemino (quod signum erat indicti belli), profectus est contra Perfas, cum exercitu ingenti.*

§. VIII.

Ita referatum vero templum, vtrum apertum semper steterit, donec, siue Constantino M. siue Iustiniano, siue alio imperante, profanis sacris clauderetur omnino, nec affirmare possum, auctoritate destitutus, nec negare. Non apertum steterit, sed clausum, PROCOPII aetate, hoc est Iustiniani temporibus, ex eo liquet, quod tum, teste eodem PROCOPIO (⁴¹), *Romani has Iani portas ne pugnantes quidem aperuerunt, sed nonnulli tantummodo occulte referare moliti sunt, sed praestare omnino non potuerunt.* Illud nego, post Constantinum Magnum ab huius filio Constantio imperatore pacis causa clausum esse. Quod ne temere inficiari videar, quum a quibusdam viris summis fuerit affirmatum, rem ipsam paullo accuratius examinare liceat.

§. X.

Nituntur omnia, quae de re illa dicuntur, testimonio AMMIANI MARCELLINI, qui postquam exposuit de his, quae in Galliis feliciter Constantii exercitus gesserant, et de pace ab ipso cum Sapore Persarum rege conciliata, pergit
ita

(⁴⁰) Scriptores histor. augustae Par. 1620. fol. p. 162.

(⁴¹) Lib. de bello Goth. ap. Ios. CASTALIONEM de templo pacis, Thef. Ant. Rom. GRAEV. Tom. IV. p. 1854.

ita⁽⁴²⁾: *Hæc dum per Eoas partes et Gallias pro captu temporum disponuntur, Constantius concluso Iani templo, stratisque hostibus cunctis, Romam gestiebat visere, post Magnentii exitium absque nomine ex sanguine Romano triumphaturus. Quæ verba sic intellexit CASAVBONVS, vt minime dubitaret, clausum fuisse re vera a Constantio Iani templum. Sed et sub Christianis imperatoribus, inquit⁽⁴³⁾, seruatam aliquamdiu vetus hoc institutum, testis locuples AMMIANVS Lib. XVI. Qui in historia rerum gestarum a Constantio clausi ab eo Iani mentionem facit. Quin eo vsque hanc rem sibi persuasit, vt tempus quoque annumque, quo id factum sit, constitueret. Id accidit post victum Magnentium, quum sublatis omnibus tyrannis vnus ille Romani orbis dominus exstitit, A. V. C. MCV. Nec magis de eadem re dubitat ANDREAS TIRAQVELLVS⁽⁴⁴⁾, qui ad ea, quæ ALEXANDER ab ALEXANDRO de obserato a Tiro Iani templo memorat, ita commentatur: *Nihil de hoc SVETONIVS, AVRELIVS VICTOR EVTROPIVSQUE tradunt. Tu amplius videris.* (Quod quidem nos ante vidimus) *Ego reperio, post Maxentii exitum Constantium Iani templum clausisse, apud AMMIANVM MARCELLINVM Lib. 16.* Sic etiam IOSEPHVS CASTALIO⁽⁴⁵⁾: *Morem autem eum, inquit, Iani claudendi aperiendique perdurasse non solum ad imperatorum Gentilium, sed etiam Christianorum priora tempora, vt pleraque alia, ex historicis constat.* Ac paullo post ipsa MARCELLINI*

⁽⁴²⁾ Lib. XVI p. 75. ed. LINDENBROG.

⁽⁴³⁾ ad SVETON. Aug. c. 22.

⁽⁴⁴⁾ Annot. in ALEXANDRI ab ALEXANDRO Genial. diar. Lib. I. c. 14. p. 57.

⁽⁴⁵⁾ in Opusculo de templo pacis Thef. GRAEV. Tom. IV. p. 1854.

LINI verba profert. Ergo si auctoritate standum est, quod tales viri tantique sibi reperisse visi sunt, id minimè videtur ab villo alio, nedum a me, negari debere.

Accedunt rationes; quibus, si visum fuerit, possit res ipsa quodammodo firmari. Nam Constantium, certum est, Christiana licet sacra professum, tamen tyrannum fuisse crudelissimum tantisque sceleribus imbutum, quantis qui commaculatus sit, non immerito videri possit exiguam habere sanctissimae religionis rationem, neque grauem rem, aut indecoram sibi, aut damnabilem existimare, si, quemadmodum omnino profanorum hominum more viuat et a professione sua alienissimo, ita profanos quoque ritus interdum obseruet, committatque, quod soli caeteroquin idolorum cultores ius esse et fas existiment. Deinde si vel maxime fateamur, piuum Imperatorem fuisse et religiosum, quid prohibet, quo minus ritum illum claudendi templum Iani ab illo retentum credamus, non, quo idolorum probarer cultum, sed ederet signum aliquod, neque malum per se neque bonum, sed tamen publicum, conciliatae pacis? Praesertim, quum Arelate, quae vrbs fuit olim Galliae Narbonensis, ab eodem Constantio etiam *theatrales ludos atque circenses ambitioso editos apparatu*, idem MARCELLINVS ⁽⁴⁶⁾ memoret. Quos ludos placandorum deorum causa ab his, qui deos colerent, olim institutos fuisse, nemo ignorat. Certe quum maneant res multae, quarum causae interierint, perstentque signa, quorum origo vera ratioque dudum sit oblite-

⁽⁴⁶⁾ Lib. XIV. pag. 9.

obliterata, quis credat confestim, ab eo, qui ad pacem significandam Ianum claudat, pacis indicem, Ianum eundem coli, ut deum? Annon poterat ritus ipse superesse, causa ritus intercidisse? Haec fere pro se dicere possunt CASAVBONVS, TIRACQUELLVS, alii, qui MARCELLINVM ita, ut dixi, intelligunt.

§. XII.

Ego autem ne his quidem rationibus a mente ac sententia mea me dimoueri patior. Quod enim ad Constantium ipsum attinet, quis ille homo fuerit et qualis, minime ignoro. Perfidus, ignauus, crudelis: decepit multos et defraudauit, Occidit non modo alienos homines, sed familiares, sed agnatos, sed sanguine sibi proxime iunctos. In castris multum versatus, non in bello, non virtute oppressit inimicos, sed aut dolo circumuenit, aut profligauit aliorum ope. Minime illa omnia nego (47). Hoc nego, religionis professionem et sapientiae Christianae susque deque ab ipso habitam fuisse. Neque enim hoc opus esse arbitror, ut doceam, fieri posse, ut homo sceleratissimus, qui minime praescriptum religionis sequatur, formulae tamen tenacissime adhaereat, quum multos norimus acerrime, ut hoc utar, aduersus hostes fidei et veritatis pugnasse, qui vita et moribus id velle efficere videbantur, ut eius ipsius hostes haberentur infensissimi. Neque illud

(47) Ita idem AMMIANVS Lib. XVI. p. 75. *Nec enim gentem ullam, inquit, bella ciente[m] per se superauit, aut victam fortitudine suorum comperit ducum, vel addidit quaedam imperio, aut usquam in necessitatibus summis primus, vel inter primos est visus.*

nunc vrgeo, quod nescio, an falsum sit, milites omnes a Constantio fidem Christianam amplecti iussos, detrectantes inter paganos relatos, hoc est, exauctoratos esse; inde vero natam consuetudinem, quotquot Christiani non essent, paganos appellandi (48). Hoc volo, multa Constantium, quae pertinerent ad causam religionis Christianae, sibi curae habuisse. Quod negare nemo audebit, nisi qui prius infregerit earum rerum fidem, quas aut SOCRATES secundo libro Historiae ecclesiasticae tradidit, aut SOZOMENVS quarto. Ille vero dum hoc egit, si peccauit in eo, quod Arianorum partes secutus est, non recte de maximis rebus sentientium (quod negare, esset impugnare, quae sunt certissima), tamen illud haecenus recte fecit, quod controuersias, quae erant inter Christianos natae, quantum fuit in se, aut sopitas voluit, aut amputatas atque decisas. Atque adeo hoc si verum est, patet, Imperatorem hunc Christianorum scitis placitisque cum quodam animi ardore addictum, nec vnquam commissurum fuisse quidquam, quod, ad hominum non Christianorum partes illum transgressum, significaret. Id quod tamen futurum erat, si templum idoli, superstitioso ritu et in verum Deum iniurio et ob causas abominabiles claudi solitum, claudi iussisset.

§. XIII.

Neque enim concedo illud alterum, ritum hunc aut fuisse per se non malum magis, quam bonum, aut a Constantio duntaxat habitum. Ab illis enim Gordianorum temporibus, quibus postremo antehac clausum fuisse illud templum, quantum

c 3

tum

(48) IOHANN. CLERICI Compend. Histor. Vniuersal. ad A. C. 350.

rum ex scriptoribus constat, probauimus, haec Constantii aetas minime tanto interuallo distat, vt per id tempus in tantam obliuionem adductam fuisse causam illam credamus, cur Ianus pro pacis indice haberetur et terrarum orbe pacato clauderetur. Adeoque si sciuerunt vulgo, quaenam illius caerimoniae causa fuerit atque ratio, caerimoniae hanc quis sibi persuadeat, a Christiano Imperatore retentam esse? Praesertim quum ne summa quidem illius rei obliuio aut ignoratio possit ritum ipsum ab omni superstitionis macula & profanae impietatis liberare. An hi si ob commorationem, nescio quam, inter Lotophagos, aut quodam haustu Lethaeo, aut Circes poculo, Ianum illum olim a se pro pacis deo habitum esse oblitum sunt, simul idoli ipsius totiusque Iani memoriam omnem deposuerunt? Sane magis hoc mirum videretur, quam quod Pythagoras Euphorbi arma agnouisse dicitur. De theatrâli autem pompa ludisque Circensibus, quos Arelate dicunt a Constantio institutos, aliter iudicandum est. Haec enim oblectamenta Romani homines Romanoque imperio subiecti tantopere in deliciis habuerunt, vt ne Constantinus quidem, Constantii pater, immo nec alii Christiani Imperatores, quorum religio nemini vnquam suspecta fuit, senerissimis legibus comescere furorem illum possent insaniamque cohibere. Qua de re quum plura proferre hic nequeam, breuitatis causa ad dissertationem prouoco CAROLI ROLLINI, quae agit de ludis gladiatoriiis ⁽⁴⁹⁾, in qua multa, quae huc faciunt, perlustranti occurrent.

§. XIII.

⁽⁴⁹⁾ *Des Combats de Gladiateurs. Histoire Romaine Tome III. p. 174. f.*

§. XIII.

Verum mittantur haec. Illud quaeratur: Dixitne vera AMMIANVS haec, quae dixisse perhibetur, an aliquis in illo legendo error lateat? Ille vero handquaquam, nisi omnia me fallunt, ista dixit. Quod dum ita decerno, non ego doctos viros reprehendo, qui antehac ita AMMIANVM interpretati sunt, sed accuso huius militis Graecique hominis horridiorem dictionem, quam et VOSSIVS tangit (50), qui, quod volebat, ita elocutus est, vt dixisse videretur, quod nolebat. Ac potius in me recipio, nullum alium scriptorem paullo cultiorem, si forte ita, vt AMMIANVS, scripssisset, vnquam fatum illud subiturum fuisse, vt aliter, quam vellet, intelligeretur. Is enim si de templo Iani ac delubro reapse clauso dicere voluisset, nonne id ita debuisset facere et fecisset, vt paria fuissent caetera et cum re ipsa congruentia? Hic vero quid facit? Primum Iani delubrum prius dicit clusum, quam stratos hostes.

Concluso Iani templo stratisque hostibus cunctis. Hoc quis ferat? Adeone conclusit Constantius Iani templum, priusquam, cur id faceret, sciret an esset sibi euenturum? Hominum fidem! Ianum clausisset Imperator hostes aggressurus, antequam hostium fudisset copias? Spe ille quidem ac certa animi fiducia si tale quid ausus fuisset, nonne ausis potuisset excidere? Tum demum vero si Iani gemini portas denuo aperuisset, nonne id ferum fuisset omniumque sana mente vrentium risu dignum? Deinde, vbi conclusit Iani templum? Romaene?

Hoc

(50) de Historicis latin. Lib. II. cap. 9.

Hoc quidem erat necesse, propterea quod nulla alia in vrbe, vt superius ostensum est, templum Iani erat. At Romam nondum venerat Imperator, siquidem AMMIANVS: *Romam gestiebat*, inquit, *visere*. Nihil videmus harum rerum cohaerere, nihil non implicatum, nihil liberum, non modo ab inconstantia, sed ab insania. Adeoque fieri non potuisset, vt auctor quilibet paullo, quam hic, cultior diligentiorque eam rem narrare voluisset crederetur, quam verbis non magis ad hanc rem aptis et accommodatis elocutus esset.

§. XV.

Ergo de sermone illo tam perplexo quidnam iudicii ferendum est? Minime scilicet cogitasse MARCELLINVM de belli portis a Constantio clausis. Neque enim, quantumvis peregrinus ac miles, rem illam tam tortuosa oratione & monstrosa enuntiaffet. Sed nihil ille aliud significatum voluit, quam, cum Persis a Constantio pacem factam, in Galliis hostes profligatos fuisse. Pacem vero factam dum voluit indicare, vsus est, haud sane callide quidem ille, aut ex artis praescripto, sed tamen vsus est verborum quadam immutatione (*τρόπον* Graeci appellant), quam *μετωνομίαν σημείω* vocare in rhetorum scholis solent, hoc est, quia signum olim fuerat vnicuique notissimum conciliatae pacis conclusum Iani templum, ab hoc signo verba desumfit, vt pacem factam, nil aliud, significaret. Habes rem omnem. Est ipsi praeterea hoc solenne, vt flores petat a fabulis ad vestiendam orationem ludatque in rebus iis, quas ferias admodum sanctasque super-

superstitiosa antiquitas credit. Cui mori atque consuetudini non male hoc, quod de Iano clauso crepat, responderet. Atque ut ne hoc quidem inaniter a me dictum esse quisquam existimet, paucis si illa res exemplis adhuc muniatur, nemini erit, arbitror, iniucundum. Itaque Galli vxor, foror eadem Constantii, vbi describenda est, ac more quodam Theophrasteo caractere suo notanda, *Megaera quaedam mortalis dicitur, inflammatrix saeuientis asidua, humani cruoris avida, nihil mitius, quam maritus* (51). Vbi sagacitatem ipsius Constantii, qua vel secretissimos ciuium sermones indagabat, sistere vult & viuus quasi coloribus depingere: *Et interdum acciderat, inquit, ut si quid in penetrali secreto, nullo citiore eius vitae ministro praesente pater familias vxori susurrasset in aurem, velut Amphiarao referente aut Martio, quondam vatibus in chlytis, postridie disceret Imperator. Ideoque etiam parietes arcanorum soli conscii timebantur* (52). Alio loco (53), rerum praeclare gestarum faustissimo euentu creuisse rem Romanam, affirmaturus, ita loquitur: *Tempore, quo primis auspiciis in mundanum fulgorem surgeret victura, dum erunt homines, Roma, ut augetur sublimibus incrementis, foedere pacis aeternae Virtus conuenit atque Fortuna, plerumque dissidentes. Quarum si altera defuisset, ad perfectam non venerat summitatem.* Atque, ut multa omittam, verbi causa illud, quod de Arabia (54): *Hanc, inquit, provinciae imposito nomine rectoreque attributo obtemperare legibus nostris Traianus*

(51) Lib. XIII. p. 1.

(52) Ibid. p. 3.

(53) Eiusdem libri p. 12.

(54) Ibid. p. 23.

nus compulit imperator, incolarum tumore saepe confuso, quam glorioso Marte Mediam urgeret & Parthos, ubi per gloriosum Martem exercitum scilicet intelligit robore ac fortitudine validum rebusque bene gestis commemorabilem; tantummodo legat quaeso, cui vacat, quae eodem libro, ex quo haec desumpta sunt, fere extremo ⁽⁵⁵⁾ de Adrastia atque Nemesei habet, copiosa illa et ex ipsa fabularum penu deprompta. Hac qui tam frigida ubiuis oratione utatur, in his qui erret syrtibus, has qui ampullas proicere gestiatur, eumne ego auctorem putem hoc vno loco, ubi a Constantio narrat Iani templum esse conclusum, sobrie loqui & nativo sermone, abiectis falsis coloribus, exsultantium verborum luxuria cuitata, rem ipsam, ut gesta sit, velle mihi tradere? Credat hoc, cui mens est, quam mea, firmior. Ego mihi persuaderi non patior.

§. XVI.

Sed non casu haecenus aut fortuito tam multa de clauso apud Romanos Iano locutus sum. Nam profanorum rituum obseruari olim genti togatae pace parta solitorum idcirco nonnullos protuli, ut illustriores apparerent illi, quos colimus hoc tempore nos, qui Christiani sumus, per omnem fere Europam immo in extremis terrarum finibus, pace terra marique restituta. Quemadmodum enim per hos sex septem annos, prohi dolor! nulla propemodum gens Christiana non aut bello vexata fuit, aut implicata publicis calamitatibus, aut territa saltem armis, ita inter populos, quos Christi nomen ornat,

⁽⁵⁵⁾ pag. 33.

PARS ALTERA
ORATIONI SVBIVNGENDA.

CANTVS OMNIVM.

Tv, Rex gloriae, IESV CHRISTE,
Tu Patris sempiternus es filius.

CANTVS MODVLTIOR VNIVS.

Tu ad liberandum fufceptrus hominem
Non horruifti virginis vterum.
Tu, deuictio mortis aculeo,
Aperuifti credentibus regna coelorum.

CANTVS OMNIVM.

Tu ad dexteram DEI fedes
In gloria Patris.
Iudex crederis effe venturus.

CANTVS DVORVM MODVLTIOR.

Te ergo quaefumus, tuis famulis fubueni,
Quos pretiofo fanguine redemifti.
Aeterna fac cum fanctis tuis
In gloria numerari.

CANTVS SIMILIS VNIVS.

Saluum fac populum tuum, Domine,
Et benedic hereditati tuae.

CANTVS OMNIVM.

Et rege eos et extolle illos vsque in aeternum.
Per fingulos dies benedicimus te
Et laudamus nomen tuum in faeculum
Et in faeculum faeculi.

CANTVS

CANTVS VNIVS MODVLATIO.

Dignare, Domine, die isto sine peccato nos
custodire.

Miserere nostri, Domine.

Fiat misericordia tua, Domine, super nos;

Quemadmodum sperauimus in te.

CHORVS OMNIÛM.

IN TE, DOMINE, SPERAVI.

NON CONFVNDAR IN AETERNVM.

H Y M N V S
A M B R O S I A N V S

CVIVS
P A R S P R I O R
A N T E
O R A T I O N E M E V C H A R I S T I C A M

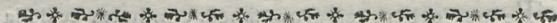
DE PACE
QVIBVSDAM ANIMORVM CORRVPTELIS
ADITVM PRAECLVDENTE

I N
A V D I T O R I O C A T H A R I N I A N O

A. d. ccccclxiii. A. D. XVIII. MAI.

H A B E N D A M
P A R S A L T E R A

E A D E M F I N I T A
A D S Y M P H O N I A M C A N E T V R

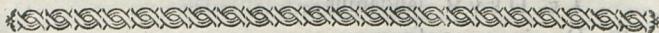

M O D O S F E C I T Q V O N D A M

V. CL.

C A R O L V S H E N R I C V S G R A V N I V S

DIRECTOR OLIM REGIVS CANTORVM AVLICOR.
BEROLINENSIVM.

L V B E C A E

L I T T E R I S G R E E N I A N I S

HYMNI AMBROSIANI

PARS PRIOR

ANTE ORATIONEM CANENDA

CANTVS OMNIYM,

TE DEVM laudamus,
Te Dominum confitemur,
Te aeternum Patrem omnis terra veneratur.
Tibi omnes angeli,
Tibi coeli et vniuersae potestates,
Tibi Cherubim et Seraphim incessabili voce proclamant:
Sanctus, sanctus, sanctus Dominus DEVS SEBAOTH.
Pleni sunt coeli et terra Maiestatis tuae.

CANTVS MODVLATIO BIS BINORVM,

Te gloriosus Apostolorum chorus,
Te Prophetarum laudabilis numerus,
Te martyrum candidatus laudat exercitus.

SIMILIS CANTVS VNIVS.

Te per orbem terrarum sancta confitetur ecclesia
Patrem immensae Maiestatis;
Venerandum tuum verum et vnicum Filium;
Sanctum quoque paracletum, Spiritum.

REPETITVR CANTVS OMNIYM

EX PARTE.

TE DEVM laudamus,
Te Dominum confitemur,
Te aeternum Patrem omnis terra veneratur.

PARS

ornat, nullus nunc est tam ingratus, tam officiorum suorum immemor, tam iniquus, ut non publice, quid per hanc temporum felicitatem sanctissima religio a se requirat, testetur. In primis per omnem Germaniam acti sunt dies festi factaeque gratulationes; neque vel pagus fuit ullus vel vicus tam exiguus, quem non gaudii pietatisque si minus celebritas illa, atramen sanctitas, maximis opulentissimisque urbibus assimilaret. Tunc vero, alma Lubeca, torpebas? Minime. Providit SANCTISSIMORVM PATRVM cura, ut templa apud nos nulla clauderentur, sed singula quam solennissime aperirentur et piis precibus cantionibusque et sacrorum oratorum voce, si alias unquam, resonarent. Spesque inde maior subnata est, fore, ut animorum etiam quasi templa quaedam illabenti posthac Numini magis paterent, fordibus vero et iniquitati et cuilibet corruptelae penitus obstruerentur. Quin etiam Gymnasium nostrum, templum quoque illud, quum bonarum artium, tum virtutis atque pietatis, crastina luce ex eorundem PATRVM CONSCRIPTORVM mandato patebit insigniori cuidam solennitati, qua etiam ibi laudari ac celebrari adorandi Numinis beneficia exoptatissimae pacis praefidio nobis concessa, constitutum est. Quod quidem fiet a me oratione habenda

De pace quibusdam animorum corruptelis aditum praecludente.

Fiet vero etiam ab Auditorum pietatis ac virtutis amantium solida dignissima que frequentia. Quae ut nobis obtingat, quam
d 2
quam

AKT 784

VD 18

STANI

quam minime verendum esse arbitramur, dum cogitamus summi Numinis maiestatem ac reuerentiam, AMPLISSIMI vero SENATVS auctoritatem, pacis denique ipsius dulcedinem, tamen, tum, quia mos viget et consuetudo haec inuitandi, tum in primis, quia dulce est et iucundum, rogare eos, quos colas et obserues, etiam volentes, oro Vos atque obsecror humillime decenterque, MAGNIFICI et ILLVSTRES Reipubl. CONSVLES, summe venerabilis reuer. Canonico- rum collegio PRAEPOSITE, generosiss. Eorundem DECA- NE, summe reuer. atque excellentiss. sacrar. rerum SUPERIN- TENDENS, nobilissimi, consultiss. et experientiss. Reipubl. SYNDICI et Iurium artisque salutaris DOCTORES, admo- dum reuerendi ac praeclariss. sacri ordinis SENIOR, PASTO- RES et SYMMYSTAE, nobilissimi, prudentiss. et ampliss. SENATORES, PROTONOTARIE et SECRETARII, deni- que omnes, quotquot & datis ornamentum literis & ab iis- dem accipitis, vt sacrum illud crastinum decorare velitis hono- rifica praesentia Vestra eidemque animo et linguis fauere. No- bisque persuadere, nihil a me optari vehementius, quam vt aditus omnis ad Vos omnes atque singulos malis quibusque et calamitatibus perpetuo sit ademptus, felicitati autem huius cuiuscunq; generis et omni prosperitati nullo me non tempore pateat.

P. P. Lybcae a. d. XVIII. Maii MDCCLXIII.

X3063839

II h
784

DE
T E M P L O

IS ALIQVOTIES CLAVSO
NON CLAVSO
A

I S T A N T I O
MANORVM IMPERATORE
M M E N T A T I O

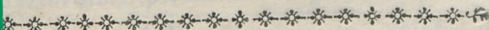
QVA
E M E V C H A R I S T I C A M

D E P A C E
ANIMORVM CORRVPTELIS
VTVM PRAECLVDENTE
M A G N I F I C I S E N A T V S

I N
D R I O C A T H A R I N I A N O
M I I A N N I P A C I F E R I M D C C L X I I I
S O L E N N I R I T V H A B E N D A M
V D I T V R I S I N D I C I T

D A N I E L O V E R B E C K

N. LVFEC. R E C T O R
V T O N . G O E T T I N G E N S I S E T I E N E N S .
C O L L E G A H O N O R A R I V S .

L V B E C A E .

H. N I C O L . G R E E N I I
M A G N . S E N A T . T Y P O G R .

